

QUE ÉS CATALUNYA?

“Definició exprés” de Catalunya per a estudiants i postgraduats nouvinguts

CATALUNYA

Substantiu

Catalonia (in English), Cataluña (en castellano/español), Catalogne (en française), Katalonien (auf Deutsch), Catalogna (in italiano), Каталония (en rus), 加泰罗尼亚 (en chinés), カタルーニャ (en japonès), كاتالونيا (en àrab)

Primera referència escrita: «Cathalània»: «Liber Maiolichinus de Gestis Pisanorum Illustribus», redactat entre 1115 i 1120. Obra de tall virgilià compost en hexàmetres.

Etimologia: D'on ve el nom Catalunya?. Des del segle XV s'han formulat diverses hipòtesis, algunes superades, i d'altres que alimenten un debat viu i actual. A continuació descriurem la hipòtesi dels “Cat-helens”, una teoria que malgrat no ser de les més difoses, ens anticipa un dels trets característics de l'economia catalana: el comerç.

«Cathalània»: terra de «cathalans» (aquí amb «h» intercalada com en els primers textos). «Cathalans» podria derivar de «cat-helens»; en la que el «cat» seria un prefix evolucionat que originàriament equivaldria a: «com», «semblant», «similar»... en referència als hel·lens (grecs). L'explicació derivaria de l'alt grau d'assimilació de la població autòctona iberoromana del nord-est peninsular, amb la cultura i economia (principalment el comerç) dels ciutadans grecs de les dues grans colònies hel·lèniques a l'oest de la Mediterrània: Roses i Empúries.

Context actual: Catalunya és un país europeu situat a la Mediterrània occidental i al nord-est de la península Ibèrica. Actualment constituït com a comunitat autònoma dins l'Estat espanyol, amb govern (la Generalitat) i parlament propi i amb "teòric" estatus de nacionalitat segons la Constitució espanyola. Al sud-oest de l'estat Francès hi trobarem la denominada “Catalunya del Nord”. Administrativament, Catalunya està dividida en 4 províncies estatals, i internament, en 8 vegueries i 42 comarques, a banda de

la Vall d'Aran (entitat territorial singular administrada pel Consell General d'Aran).

Resum històric (polític): La nació catalana és una de les més antigues d'Europa. Com sabem els romans foren reemplaçats en el futur territori català pels visigots (s. IV dC) i aquests, a la vegada van sucumbir davant l'ocupació sarraïna (718). Doncs bé, en el context de la Conquesta feudal d'al-Àndalus» (també mal anomenada "Reconquesta", ja que els visigots de l'antic regne de Toledo no varen tornar mai), és quan es produeixen els fets que acabaran formant el país que coneixem actualment com a Catalunya.

Dins del territori feudal i comtal que els historiadors, molt a posteriori, anomenaren de forma historiogràfica "Marca hispànica" (nord-est peninsular), i que inicialment fou conquerit als sarraïns per la monarquia carolíngia, hi trobem el comte Guifré I de Barcelona (840-897), dit «el Pilós» o «el Pelós», que aconsegueix reunir sota el seu comandament els comtats de Barcelona, Girona, Osona, Urgell i la comarca del Berguedà, donant lloc, d'aquesta manera, al territori que esdevindrà el nucli central de Catalunya i l'origen d'una dinastia comtal i reial hereditària (el Casal de Barcelona) que, de pares a fills i germans, arribarà fins al 1410, en un cas de continuïtat (més de cinc segles !) poc freqüent a l'Europa medieval.

El pas probablement més significatiu, cap a la plena independència d'aquests comtats catalans es va produir quan el comte de Barcelona Borrell II, l'any 988, es va negar a retre vassallatge al rei franc Hug Capet. Tres anys abans els francs no havien ajudat els catalans a fer front a l'atac i posterior destrucció de Barcelona, per part del cabdill sarraí al-Mansur.

Amb Ramon Berenguer III (1097-1131) es materialitza el definitiu impuls de la nació catalana. El comte assoleix l'annexió de la resta de comtats: Besalú (1111) i Cerdanya (1117), repobla cap al sud, àmplies zones de la "Catalunya nova" com Tarragona (1118) i aconsegueix la independència eclesiàstica de Catalunya i els seus bisbats, lligats fins aleshores a la metròpoli de Narbona. A l'inici del segle XII, el comte de Barcelona Ramon Berenguer IV, s'annexiona el regne d'Aragó que en aquell moment estava a punt de sucumbir a l'ocupació castellana. Aquest fet va fer possible que els aragonesos conservessin els seus històrics furs i sistema propi de govern.

A partir del fill de Ramon Berenguer IV, Alfons I el Cast, aquests comptes catalans esdevindran també reis, en primer lloc, d'Aragó i posteriorment d'altres possessions conquerides per aquesta monarquia que també

esdevindrien reialmes com per exemple València, Mallorca, Sardenya, Nàpols o Sicília. A Catalunya continuaran ostentant el títol històric de “Comte de Barcelona”.

Precisament fou Alfons I el Cast (1154-1196) qui unificà políticament l'heterogeni grup de comtats catalans que estaven sota la seva jurisdicció mitjançant tres documents de caràcter legislatiu, jurídic i cultural: els Usatici Barchinonae (Usatges de Barcelona), el Liber domini regis (Llibre del domini del rei), i les Gesta Comitum Barchinonensium (Gestes dels comtes de Barcelona), documents que configuraren Catalunya com un estat medieval amb un corpus legislatiu i judicial unificat, uns referents culturals comuns, i unes fronteres que foren definides com «la terra que va des de Salses fins a Tortosa i Lleida» («de Salsis usque Dertusam et Ilerdam cum suis finibus»). La fundació de Catalunya com a estat, es veu representada per l'aparició del terme "Cathalonia" en la documentació legal de la cancelleria reial, que passà de tenir la mera i vaga accepció geogràfica anterior, a esdevenir la denominació oficial d'un espai polític (territori, lleis, corts, moneda i exèrcit) i ètnic definit (llengua, cultura i història). Administrativament Catalunya fou articulada mitjançant una estructura jurisdiccional d'àmbit territorial, les vegueries, al capdavant de les quals hi havia un representant de l'autoritat reial, el veguer.

Al segle XIV, concretament des de l'any 1350, per obra del rei Pere III el Cerimoniós, «Principat de Catalunya» va esdevenir el nom oficial i popular d'un dels estats medievals i moderns de la península Ibèrica. El "prínceps" o sobirà d'aquests país era el que posseïa el títol de comte de Barcelona, tots els altres títols del monarca, inclòs el de "rei d'Aragó", òbviament no eren els propis de Catalunya.

Probablement, el monarca català històricament més reconegut fou Jaume I el Conqueridor, 1208- 1276. Durant el seu regnat es produí la conquesta (9 d'octubre de 1238) i posterior repoblació de València, que fins aquell moment depenia del califa de Bagdad Al-Mústansir bi-L-lah. València es va constituir com un regne independent dins la monarquia catalana medieval i la seva població esdevindria de parla valenciana (que no és altra cosa que la llengua catalana parlada a València). Tant o més important fou la conquesta de Mallorca (31 de desembre de 1228) davant d'Abū al-'lā Idrīs al-Mā'mūn ben al-Manşūr, que mor en la batalla. Aquesta empresa respongué als interessos dels principals prohoms catalans del comerç, que a més finançaren l'empresa. Aquesta conquesta fou el punt de partida de “l'expansió mediterrània” de la Corona, la seva principal fita històrica. Aquest expansió possibilità la creació d'un veritable “regne damunt el mar” (com el va anomenar el mateix rei

Conqueridor en el seu llibre dels "feits", una de les obres cabdals de la literatura catalana) que a banda del regne de Mallorca també abraçava el regne de Sicília, el regne de Sardenya, els ducats d'Atenes i Neopàtria, el regne de Nàpols, el Principat d'Acaia, i puntualment Còrsega i diverses zones de Turquia i el nord d'Àfrica.

El Consolat de Mar va ser l'organisme del dret naval català per tractar les qüestions i disputes marítimes i comercials. El *Llibre del Consolat del Mar* (basat en els costums marítics de Barcelona) de mitjan segle XIV, va ser traduït del català a l'italià, francès, anglès, castellà i a altres llengües, ja que durant segles va ser la base de la legislació naval mercantil en nombrosos països, fins i tot en temps moderns.

El Casal de Barcelona s'extingeix al morir el rei Martí l'Humà sense descendència (1410). En l'històric "Compromís de Casp" (1412), els representants dels països que componien la Corona decideixen traspassar la seva propietat a Ferran I de la dinastia castellana dels Trastàmara. Malgrat això, tots aquests reis Trastàmars fins al darrer, Ferran II el catòlic, en general es van integrar correctament a la cultura i a la llengua oficial de la corona, el català.

Tots els països i territoris que la monarquia catalana medieval (segles XII, XIII, XIV i XV) s'anirà annexionant o conquerint, mantindran en general una clara independència política, ni tan sols existia cap mena de confederació entre ells. Aquests territoris constituïen una "Corona" que no va tenir mai cap nom oficial, eren simplement els "territoris del rei", que quan calia eren anomenats tots per ordre heràldic i cronològic. A la pràctica, com que el nombre de possessions era força llarg, el sobirà era conegut, sobretot pel "primer" títol de la llista, que per normativa heràldica era el de "rei d'Aragó". Per aquest motiu i pel fet que aquest títol reial va ser el primer que va fer possible que aquests comtes esdevingueren reis, aquests també formaran part de l'anomenat "Casal d'Aragó".

Malgrat que com s'ha dit, aquesta corona no va tenir un nom o títol oficial; a partir de ben avançat el segle XIV, els historiadors aragonesos i castellans començaren a imposar la denominació històrica de "Corona d'Aragó". Aquesta denominació sempre ha originat confusió a l'hora contextualitzar el seu estudi històric. És ben conegut que aquesta corona mai va ser aragonesa (o del territori de l'Aragó); a més, els monarques malgrat ser "reis d'Aragó", eren identitàriament catalans i mai van adoptar les antigues "armes" reials aragoneses; tanmateix, sempre van seguir la numeració (entre ells) del "Casal

de Barcelona". A sobre, el Principat Catalunya fou indiscutiblement el territori que portava el pes polític i econòmic de la Corona, Barcelona en fou la capital administrativa i la seu reial, Tarragona la seu eclesiàstica i el català la llengua oficial de tota la corona, inclús a l'Aragó. No hem d'oblidar tampoc, com hem dit anteriorment, que aquests monarques catalans, no solament foren reis d'Aragó, si no també d'altres regnes, alguns d'ells tant o més importants que l'Aragó des del punt de vista econòmic (València) o estratègic (Mallorca). Per aquests motius, els historiadors catalans, a partir del segle XX, començaren a adoptar el nom historiogràfic de "Corona Catalano-Aragonesa" per definir més contextualitzadament aquests territoris. Malgrat això, la definició "Corona medieval catalana", probablement sigui la que més s'ajusta a la realitat històrica, ja que, a més del que hem dit, és un fet contrastat que els súbdits de la Corona, vinguin d'on vinguin, ja siguin ciutadans, militars, eclesiàstics, nobles o els mateixos sobirans, tots ells eren identificats arreu com a catalans, com així queda demostrat, per exemple, en la identitat dels Papes Borja, valencians (senyors de Xàtiva) encara que d'origen aragonès (Osca), però es consideraven catalans (a Roma se'ls anomenava «*il clan dei catalani*»); o en l'expressió «Viejo catalanote, vuélvete a tu nación» emprada a la Cort de Toledo en el moment que el trastàmarra Ferran II (suposadament nascut a l'Aragó), és expulsat de Castella després de la mort de la seva esposa Isabel. Per tot això, si algun tret identificava aquesta Corona, des d'Alfons I el Cast fins a la arribada dels Àustries, aquest era la seva catalanitat.

Respecte al sistema legislatiu propi de Catalunya en aquesta època medieval, podem dir que, segons el prestigiós historiador nord-americà Thomas Bisson, les Corts catalanes (segles XIII al XVIII), donada la seva consistència i longevitat, han estat referides des d'antic per historiadors com el model per excel·lència d'un parlament medieval i són considerades les primeres corts de tota Europa amb participació popular efectiva després de la caiguda de l'imperi romà. Per la seva banda les "constitucions catalanes" tenien preeminència sobre les altres normes legals, inclosos els decrets o sentències reials, fet aquest sense precedents en aquell moment a Europa.

L'esperit de les "Constitucions catalanes" es basen en el dret consuetudinari que no és altre que la filosofia legislativa encaminada a elevar a rang de llei, els usos i costums del poble. Aquest dret originari dels grecs d'Atenes, podria haver estat ja adoptat pels ibers, usat pels romans, consolidat pels visigots, com queda reflectit en el Liber Iudiciorum, i totalment assimilat en els Usatges de Barcelona del segle XII (la base, com hem vist abans, de la legislació pròpia de Catalunya). Aquestes constitucions tenen la mateixa essència que les anglosaxones i difereixen molt d'altres codis legislatius, com el castellà

(posteriorment espanyol). A Castella, les primeres i més importants compilacions legislatives, Las Siete Partidas d'Alfons X el savi del segle XIII, es veu com la llei emana del poder reial: "Emperador o rey puede facer leyes sobre las gentes de su señorío, e otro ninguno no ha poder de las facer» o «el Rey es señor de villas y haciendas»; per tant és el rei l'origen de tota la legislació i consegüentment el poder anirà de dalt a baix, al revés de Catalunya.

En aquest sentit, en el segle XVII, el jurisconsult català Joan Pere de Fontanella afirmava que: Una llei, perquè valgui com a tal a Catalunya, «*necesse est quod ab inicio recipiatur*» (cal que sigui de bon principi acceptada) pels qui l'ha de complir, ja que si l'ús no l'accepta, la llei no obliga. I què passa quan una llei no és acceptada per l'ús?, Tomàs Mieres (jurisconsult del segle XV) ho deia ben taxativament: «*ha de ser tinguda per llei morta*»; i «*quia quod ratione caret, extirpare necesse est*» (allò que manca de raó d'ésser, cal que sigui extirpat), és a dir, una llei no complerta pel poble ha de ser derogada. «*La proclamació del dret a faltar la llei* –comenta Francesc Maspons i Anglasesell (1872-1966) en el seu magnífic llibre *L'esperit del Dret públic català– és l'expressió, no solament d'un parer dels juristes, sinó àdhuc d'un íntim esperit popular de justícia*».

La boda entre Ferran II i Isabel I de Castella (1469), els reis catòlics, va obrir pas a la unitat dinàstica entre la Corona medieval catalana i Castella; però totes dues corones van conservar els seus mateixos sistemes d'organització política completament independents i diferenciats.

El net de Ferran II i Isabel I, Carles I, va acabar heretant les corones hispàniques i la corona imperial d'Alemanya (per part del seu pare, Felip el bell), i encetà la dinastia hispànica de la casa dels Habsburg, els «Àustries». Tots aquests monarques eren identitàriament castellans i amb unes voluntats polítiques ben clares com es pot veure en aquest text de l'any 1625, on el Conde Duque de Olivares adreça un «Gran Memorial» al rei Felip IV en el que es diu: «Tenga Vuestra Majestad por el negocio más importante de su monarquía el hacerse Rey de España; quiero decir, Señor, que no contente V.M. con ser Rey de Portugal, de Aragón, de Valencia, Conde de Barcelona, sino que trabaje y piense con consejo maduro y secreto, por reducir estos Reinos de que se compone España, al estilo y leyes de Castilla sin ninguna diferencia...”

L'any 1640 s'inicia la Guerra dels segadors que conclourà anys més tard amb el pacte entre les monarquies francesa i hispànica (Lluís XIV i Felip IV) d'esquena a les institucions catalanes i sense respectar la legalitat establerta en el «Jurament per les Illes». Aquests monarques signaren la Pau (Tractat) dels Pirineus que significarà la pèrdua per a Catalunya de les comarques del

Rosselló, el Conflent, el Capcir, el Vallespir i l'Alta Cerdanya. Malgrat l'annexió a França, el Tractat dels Pirineus incloïa conservar vigents les institucions catalanes al nord dels Pirineus, però aquesta part no va ser respectada per Lluís XIV. En aquest moment, Portugal aconsegueix abandonar la monarquia hispànica dels Àustries.

El 1714, en la guerra de Successió al tron hispànic, Catalunya es posa al costat de Carles III d'Àustria i acaba patint la invasió de les tropes castellanes (i franceses) partidàries del borbó Felip V. Amb la il·legalitat que suposa aquesta conquesta i conseqüent imposició de les lleis i cultura castellanes a les nacions i estats independents que conformaven l'antiga Corona medieval catalana (Catalunya, Aragó, València i ses Illes, que foren, excepte Menorca, conquerides militarment el 1715) naixerà el país que actualment es coneix com a "Reino de España", on Catalunya hi serà inclosa a la força.

La nomenclatura purament geogràfica que els reis hispànics ja havien utilitzat anys abans per designar el seu àmbit territorial de poder (Espanya/Hispania) es va acabar de consolidar de forma política i per extensió, es va imposar fins i tot a la denominació del nou estat creat i de tots els seus habitants. A partir d'ara i per primer cop, un únic estat unificat per a la monarquia hispànica i una sola llengua oficial i obligada per a tothom, el castellà, que passarà a substituir les dues llengües oficials fins aquell moment a Catalunya: el català i el llatí. Castella com a estat, també podem dir que desapareixerà, però la seva essència identitària perdurarà i serà assumida per aquest nou país, Espanya, assentat inicialment en l'autoritarisme de les seves classes dominants sobre la ciutadania i en el negacionisme de la resta de realitats nacionals peninsulars.

La creació d'aquest «Reino de España» farà que la llengua, la cultura i lleis castellanes passin a denominar-se "espanyoles". És en aquest moment quan els portuguesos (que van poder mantenir la seva independència política) van sentir-se obligats a deixar d'anomenar-se també espanyols (hispànics), a fi de no ser presos per castellans. Des d'aleshores, «península Ibèrica» serà un altre cop, el nom que integrarà correctament tots els territoris peninsulars malgrat que com sabem, els ibers ocuparen bàsicament la seva part més oriental on s'inclou l'actual Catalunya, una nació que probablement per tot el que acabem de dir, es pot sentir més representada amb l'antic nom d'*Ibèria* que amb el nom injustament segrestat d'*Hispania*.

En aquests darrers tres segles estan documentats multitud d'episodis històrics en el que Catalunya ha patit sotmetiment polític, militar i judicial, vexació cultural i espoli econòmic; tot això per part de la nació espanyola però també

per part de França a la Catalunya del Nord. No obstant Catalunya, en aquests segles ha gaudit de tres episodis històrics en el que el país ha pogut exercir un cert autogovern per administrar-se (això sí, amb una estricta tutela i control per part de les institucions de poder espanyoles). Aquests han estat l'època de la Mancomunitat de Catalunya (entre 1914 i 1923), l'època de la segona República espanyola (1931-1939) i l'època actual; les dues últimes amb la recuperació de la Generalitat de Catalunya (històrica institució de govern catalana originada al segle XIII). L'actual Palau de la Generalitat de Catalunya a Barcelona, és un dels pocs edificis d'origen medieval a Europa que es manté com a seu del govern i de la institució que el va construir.

Com a territori integrat a Espanya, Catalunya ha patit també en aquests darrers segles, les conseqüències d'esdeveniments bèl·lics tan importants com les guerres carlines (1833-1876), la guerra del francès (1808-1814) o la Guerra Civil Espanyola (1936-1939) que donà lloc al règim del dictador Francisco Franco. Un règim autoritari que s'inicià amb una forta repressió militar que va incloure l'assassinat del president republicà català Lluís Companys el 15 d'octubre de 1940 (l'únic president de govern elegit democràticament que va ser executat a Europa en tot el segle XX).

Basats en el dret de lliure determinació dels pobles o «autodeterminació» (principi fonamental del Dret internacional públic i d'obligat compliment, inclòs en la Carta de les Nacions Unides, ratificada l'any 1945, i en els posteriors Pactes Internacionals de Drets Humans), els drets històrics del poble català, les legítimes resolucions del parlament de Catalunya i el dret a la desobediència civil davant unes lleis imposades; el govern de Catalunya posà les urnes l'1 d'octubre de 2017 per a realitzar un referèndum d'autodeterminació no autoritzat per l'Estat espanyol. La participació, malgrat els grans impediments de l'Estat, fou molt alta i el "sí" a la independència majoritari. La repressió policial el mateix dia de les votacions i la repressió judicial posterior contra el moviment independentista varen marcar la resposta espanyola al desafiament català.

Segons els experts, el futur de Catalunya i la continuïtat de la "nació catalana" passa inexorablement pel just reconeixement oficial de la llengua catalana a la Unió Europea (UE) (el català és la catorzena llengua més parlada dins la UE) i la recuperació de les seves pròpies "Constitucions", il·legalment abolides a inici del segle XVIII, la qual cosa li permetria recuperar la sobirania política (amb o sense estatus "d'independència" respecte a l'Estat espanyol) tan necessària per afrontar amb garanties i sense tuteles els reptes polítics i econòmics de futur.

Idioma: El català és la llengua autòctona o pròpia de Catalunya (i de la Catalunya del Nord). Juntament amb les altres llengües romàniques: el galaicoportuguès, el castellà, l'occità (provençal), el francès, el sard, l'italià, el romanès i el reto-romànic (parlat al cantó suís dels Grisons), provenen del llatí vulgar (el que parlava el poble). Totes aquestes llengües sorgeixen de les diverses i particulars maneres d'entendre el món, de viure'l i de descriure'l per part dels diferents pobles hereus de la romanització, i marcaran la principal fita cultural de l'Europa post clàssica, donant pas a moltes de les actuals identitats nacionals sud-europees, incloses les peninsulars.

Es considera que la llengua parlada en el segle VIII pels habitants de Catalunya ja era el català; en aquest mateix segle trobem escrits alguns mots clarament catalans dins de textos llatins. Per a molts autors, els Greuges de Caboet, (datat entre el novembre del 1105 i el març del 1106) i les famoses «Homilies d'Organyà» (finals del segle XII-inicis del segle XIII), son els primer textos que inicien la literatura catalana; una literatura que amb la prosa de Ramon Llull al segle XIII (el primer escriptor europeu que utilitzà una llengua romànica popular per escriure sobre temes que fins aleshores eren reservats exclusivament al llatí) i la poesia d'Ausiàs March al segle XV, arribarà a la seva maduresa. Del final del segle XV és precisament "*El Tirant lo Blanc*" de Joanot Martorell, considerada una peça mestra de la literatura universal de tots els temps.

A l'època medieval (sobretot als segles XIII i XIV), el català fou exportat a altres territoris mediterranis. Fruit d'aquesta expansió, encara avui és àmpliament parlat al País Valencià i les Illes Balears i en menor grau a l'Alguer (aquests tres territoris juntament amb Catalunya i la Catalunya del nord, formen els denominats Països Catalans). Actualment, parlen el català unes 10 milions de persones. L'aranès és la llengua pròpia de la zona de la Vall d'Aran.

Des del seu origen, el català, juntament amb el llatí, foren les llengües oficials de Catalunya fins al 1714; moment en què amb l'ocupació militar castellana del territori fou prohibit i establert el castellà com a única llengua oficial. Des d'aleshores estan documentats multitud d'episodis de persecució de la llengua catalana per part de l'Estat espanyol. En l'actualitat, a Catalunya coexisteixen dues llengües oficials (català i castellà). Malgrat això no es pot parlar d'una societat completament bilingüe, ja que mentre la totalitat de la població de Catalunya coneix el castellà, no succeeix el mateix amb el català. Encara hi ha força gent vinguda d'altres territoris que no ha après el català, això impossibilita la seva correcta integració al país i provoca una clara

discriminació lingüística als catalanoparlants, que sovint han de canviar la seva llengua per tal de poder ser entesos en el seu propi territori.

Principals poblacions: (IDESCAT 2022)

Barcelona	1.636.193 hab.
Hospitalet de Llobregat, l'	265.444 hab.
Terrassa	224.114 hab.
Badalona	223.506 hab.
Sabadell	215.760 hab.
Lleida	140.797 hab.
Tarragona	134.883 hab.
Mataró	128.956 hab.
Santa Coloma de Gramenet	117.981 hab.
Reus	106.741 hab.
Girona	102.666 hab.

Algunes dades geogràfiques, poblacionals i econòmiques: Catalunya (sense comptar la Catalunya del Nord) té una extensió de 31.930 km² amb un total de 7.970.433 habitants. La capital és Barcelona. La Catalunya del nord té 457.238 habitants i la seva capital és Perpinyà.

El tret més característic del medi físic (relleu) català és la seva heterogeneïtat amb planes poc extenses i predomini de muntanya. Al nord se situa la serralada dels Pirineus (amb cotes de 3.100 m, com la de Pica d'Estats de 3.143,5 metres, la muntanya més alta de Catalunya). Al peu i paral·lela a aquesta serralada s'estén el Prepirineu i entre ambdues apareixen una sèrie de depressions i valls. A l'est hi trobarem les dues serralades de la costa: la prelitoral que va dels Pirineus fins a més avall del delta de l'Ebre, i a on destaquen el Montseny i Montserrat i la Serralada Litoral més baixa, més curta i arriba a prop del mar. L'anomenada serralada transversal uneix per al nord els Pirineus amb la serralada litoral. La Depressió Central és la plana més gran de Catalunya: s'estén entre els graons més baixos del Prepirineu i la Serralada de l'Interior. Entre les planes costaneres, les més importants són les de l'Empordà i la de l'Ebre. El litoral català s'estén des de Portbou al riu "la Sénia" i té una longitud de quasi 700 km, hi trobarem costes altes, al nord, on les serralades arriben fins al mar i els rius i torrents han obert cales, com ara les de la Costa Brava, i les costes baixes, al sud, amb predomini de relleus plans, amb platges llargues de sorra fina i amb aigües poc profundes (Costa Daurada).

El clima de Catalunya és d'hiverns amb temperatures suaus i estius calorosos i secs, característiques del clima mediterrani, amb l'excepció de la Vall d'Aran, d'hiverns freds i plujosos i estius frescos i relativament humits, i per tant de clima atlàntic. A l'hivern, hi ha una diferència notable de temperatures entre el litoral costaner (clima pròpiament mediterrani), amb temperatures mitjanes al voltant dels 10 °C i l'interior (per sota dels 1.000 m d'altitud) amb temperatures mitjanes hivernals entre 3 i 7 °C. Les temperatures d'estiu són més homogènies al voltant dels 25 °C a la costa i entre 21 i 25 a l'interior. A partir dels 1.500 metres es considera que comença el clima d'alta muntanya. Les pluges són més abundants a les zones muntanyoses i a l'àrea oriental. La vegetació dels Pirineus és de pi negre i avets, boscos caducifolis a la Garrotxa i estepes mediterrànies a les zones més àrides.

La Xarxa hidrogràfica catalana és complexa amb rius curts, petits i poc cabalosos (excepte l'Ebre). Excepte "la Garona" que desemboca a l'atlàntic, la resta desemboca al vessant mediterrani. Segons el lloc on neixen i el lloc on desemboquen, els rius els estructurem en tres xarxes: la Xarxa Pirineus - Ebre: són rius amb un bon cabdal, com les dues Nogueres i el Segre, el riu més llarg de Catalunya que neix a la Cerdanya i recorre 265 km abans de trobar-se amb l'Ebre; la Xarxa Pirineus - Mediterrani: són rius de poc cabal a l'estiu (Llobregat, Ter, Fluvià i Muga) i la Xarxa Serralades Litorals - Mediterrani: són curts i perillosos si hi ha tempestes (Tordera, Francolí...).

L'agricultura no és especialitzada a casa nostra, tot al contrari, està molt repartida entre conreus força diferents, tant de regadiu (hortalisses, blat de moro i flors), com de secà (ceps, ametllers, avellaners i oliveres); però el tipus de conreu que ocupa més superfície en conjunt és el de cereals en gra (blat, ordi, civada, sègol, arròs, blat de moro...) amb més de 430.000 hectàrees (és a dir, el 22,6% de la superfície agrícola). També són importants els arbres fruiters (preferentment no cítrics). En aquesta categoria s'hi inclouen productes com pomes, peres, codonys, albercocs, nespres, cireres, préssecs, prunes, figues, caquis, kiwis, així com també fruits secs, com ara avellanes, ametlles, castanyes i festucs. El tercer grup en superfície és el dels prats i pastures per al bestiar.

La ramaderia principalment la trobem establada a la zona del Pirineu, Els recursos energètics són escassos, amb predomini de l'energia hidroelèctrica i una clara aposta de futur per les renovables. En l'actualitat, Catalunya és un territori en gran manera industrial, però amb un sector de serveis i turístic molt important. El comerç és una activitat econòmica tradicional sobretot centrada en Barcelona. Barcelona i Tarragona són els principals ports. Al costat

de l'aeroport de Barcelona (el Prat), destaquen els de Girona-Costa Brava i Reus.

Diada nacional: 11 de setembre. Els catalans commemoren la defensa heroica del territori, les seves institucions, les constitucions i les llibertats, per part dels seus avantpassats durant el setge de Barcelona de l'onze de setembre de l'any 1714; aquell dia, la població de Barcelona, abandonada a la seva sort pels països aliats i sense cap possibilitat de victòria, va obligar als seus representats polítics a no rendir-se i va decidir lluitar fins al darrer alè. Aquesta actitud heroica i de resistència activa enfront de l'opressió, ha estat el motiu perquè tres segles mes tard la nació catalana continuï existint, i amb l'esperança d'un total recobriment nacional.

Himne nacional: "Els Segadors". Els seus orígens es remunten a una primitiva cançó nascuda arran dels fets històrics de 1640 durant la guerra dels catalans contra el rei Felip IV, en la qual els pagesos van protagonitzar episodis importants.

Patrons: Sant Jordi (23 d'abril) i Mare de Déu de Montserrat (27 d'abril). L'11 de setembre de 1881, el papa Lleó XIII va declarar la Mare de Déu de Montserrat com a patrona oficial de Catalunya. Se li concedí el privilegi de tenir missa i oficis propis.

Valors: Solidaritat, Treball, Innovació, Democràcia, Pacifisme, Lluita obrera, Llengua i Cultura.

Esdeveniments Històrics lligats als Valors:

***«Pau i Treva»:** En plena època feudal, fou un moviment sorgit a Catalunya i impulsat per Oliba (971-1046) abat de Ripoll i Cuixà, i bisbe de Vic; que pretenia protegir els sectors socials més indefensos (els pagesos, les vídues, els orfes i clergues), els béns de l'Església i la vida econòmica (mercats, camps, camins, collites, masos) dels actes de violència perpetrats pels nobles feudals. Amb la Treva es prohibien els fets bèl·lics durant les festivitats litúrgiques. Aquest moviment que també fou «exportat» als comtats Occitans, hi ha autors que el consideren com un dels primers tractats de pau de la història.

En aquest sentit s'expressà Pau Casals el 4 d'octubre de 1971 en el seu famós discurs a les Nacions Unides després de rebre la medalla de la Pau: «...A més, jo soc català. Catalunya avui és una província d'Espanya, però què ha estat Catalunya? Catalunya ha estat la nació més gran del món. Us explicaré per

què. Catalunya va tenir el primer Parlament, molt abans que Anglaterra. Catalunya va tenir les primeres Nacions Unides. En el segle XI, totes les autoritats de Catalunya es van reunir en una ciutat de França (aleshores Catalunya) per parlar de la pau, en el segle XI. Pau en el món i contra, contra, contra la guerra, la inhumanitat de les guerres. És per això que estic tan i tan feliç de ser aquí amb tots vostès. Perquè les Nacions Unides, que treballen únicament per l'ideal de la pau, estan en el meu cor, perquè tot allò referent a la pau m'hi va directament...»

***Els pagesos dits de Remença:** A partir del segle XI, s'anà estenent de forma progressiva l'extorsió, les lluites entre llinatges nobiliaris i el domini de l'aristocràcia sobre la pagesia. Els petits pagesos perderen les seves terres i la seva llibertat i foren obligats a dependre personalment dels nous senyors, mitjançant els vincles de vassallatge i fidelitat. Aquests pagesos estaven, per tant, lligats a la terra i no la podien abandonar. Eren els pagesos dits de «*remença*», perquè havien de pagar una determinada quantitat per redimir-se. Pràcticament totes les terres pertanyien a alguna de les jerarquies nobiliàries laiques (comtes, vescomtes, etc.) o eclesiàstiques (parròquies, bisbats i monestirs). El «*Llibre del Sindicat de Remença*» (1448-49), que recull les actes manuscrites de les reunions per triar els representants dels remences encarregats de negociar amb el rei la supressió dels abusos feudals, «*els mals usos*», va ser inclòs per la UNESCO l'any 2013 dins del «Registre de la Memòria del Món» per considerar-lo com a precedent de l'abolició de la servitud.

***L'Acrópolis d'Atenes:** L'ocupació catalana de Grècia, a banda dels fets militars i comercials, també va generar altres esdeveniments ben diferents, d'entre aquests mencionarem el fet que el rei català Pere terç, «el Cerimoniós», home extremadament culte, reconegut expert en història, art i arquitectura, va elogiar l'any 1380 l'Acròpolis d'Atenes amb les següents paraules: «*La pus richa joya que al mont sia*» i afegia «*i tal que entre tots els reis cristians no la podrien fer semblant*». Aquesta frase, testimoni de la presència medieval catalana a l'altra extrem de la Mediterrània, ha quedat immortalitzada sobre marbre en una placa situada en un dels accessos del monument, a la zona dels Propileus, gràcies a una iniciativa de l'estudiós empordanès Eusebi Ayensa.

Com digué l'historiador alemany Ferdinand Gregorovius a finals del segle XIX, l'elogi reial «*constitueix el primer testimoni, després de llargs segles, que Occident tornava a tenir consciència de les incomparables bel·leses del Partenó*». Segons Ayensa, «*en un espai reiteradament espoliat, com és l'Acròpolis, el fet que un rei català en lloés, abans que ningú, les excel·lències*

artístiques (sense endur-se'n cap pedra) és un gest que ens honora com a poble».

Però potser més transcendent que tot això, fou el fet que el mateix Pere III, com a Duc d'Atenes i per tant responsable de l'Acròpolis, en el mateix text en el qual està escrit el mencionat «elogi» (datat l'onze de setembre de 1380 a Lleida) comunica al seu tresorer que ha autoritzat al Bisbe de Megara, per endur-se dotze homes d'armes per a la custòdia d'aquest recinte monumental. Degut el context de l'època, els historiadors afirmen que aquesta decisió va salvar el monument d'una greu destrucció. Probablement gràcies a aquesta intervenció catalana, avui en dia encara podem admirar aquesta joia arquitectònica patrimoni de la humanitat.

***Gaudí i el modernisme:** Han estat el romànic i sobretot el modernisme els dos moviments artístics que més s'han relacionat amb la idiosincràsia dels catalans. *«El modernisme és a Barcelona el que el Renaixement va ser a Florència o a Venècia. Modernisme i catalanisme són fenòmens que coincideixen en el temps i els uneix la recuperació de sentiments abans ofegats per un positivisme restret, cautelós i miop. No s'entendrà res del catalanisme com a moviment col·lectiu si no se sap veure com a resultat d'una gran il·lusió. Tampoc s'entendrà res del modernisme català si es desvincula d'aquell estat d'esperit i d'aquell engrescament en el qual comparteixen projectes el burgès i l'artista, l'artesà i el menestral. Un art vital, delirant, enigmàtic, fantasiós, divers, singular, magmàtic, anticonvencional, subtil i irracional que marca el punt àlgid d'una Renaixença que pretén ser una soldadura que tanca el parèntesi dels segles de la Decadència i que connecta amb el període de l'esplendor gòtica».* (paràgrafs extrets del llibre «Cases Modernistes de Catalunya» d'Oriol Pi de Cabanyes).

El màxim exponent d'aquest modernisme català, l'universal arquitecte Antoni Gaudí, es va atrevir a afirmar que *«sense la independència no hi ha possibilitats de crear a Catalunya una política justa, honesta i regenerada»*. El mateix Gaudí fou empresonat l'onze de novembre de 1924 per parlar en català a la policia al sortir de la missa que se celebrava a l'església dels Sants Just i Pastor en sufragi dels caiguts durant el setge de Barcelona del 1714. *«Em van preguntar si no sabia el castellà i jo els vaig dir que sí, però que no em venia de gust parlar-ho. I no el vaig voler parlar perquè tanta agressivitat va dirigida directament contra Catalunya; i una de les coses més característiques i més estimades a Catalunya és la llengua. Aquesta era la meva i a mi, en aquells moments de persecució, m'hauria semblat una covardia no usar-la»* (fragment de la conversa

mantinguda entre els arquitectes Cèsar Martinell i Gaudí el 12 de novembre de 1924 i publicada pel mateix Martinell).

***Entrada de la modernitat a la Península (segles XIX, XX i XXI):** La superació davant l'adversitat i la lluita pel desenvolupament i la modernitat, sobretot en aquests darrers tres-cents anys d'història, també es podria considerar com un valor dels catalans. La mateixa Renaixença i el modernisme, la Mancomunitat, el moviment obrer associacionista (un moviment que ja en el 1881 celebrà el seu primer congrés a Barcelona i el 1890 el seu primer «1 de Maig») i la burgesia lliberal; ambdós els veritables protagonistes de l'inici de la revolució industrial peninsular, amb la introducció del vapor a la fàbrica «la Bonaplata» i al vaixell «el Delfín», i amb la primera central elèctrica i la primera fàbrica que va funcionar amb aquesta energia (la Maquinista). El primer ferrocarril peninsular Barcelona-Mataró, la primera estació de ràdio (Ràdio Barcelona), el primer telèfon (Escola d'Enginyers Industrials), el primer cotxe (Francesc Bonet i Dalmau) i la primera gran empresa d'automòbils (Hispano-Suiza), la primera motocicleta (Miquel Villabí), el primer vaixell de ferro (l'Ebro de Vapors Tintoré); l'energia hidràulica de les colònies industrials, dues exposicions universals (1888 i 1929), Ildefons Cerdà (fundador de l'urbanisme modern), Narcís Monturiol (inventor del primer submarí tripulat i impulsat de forma autònoma), l'escola republicana, la col·lectivització imposada de les empreses catalanes durant la Guerra Civil (1936-1939) que esdevingué l'exemple del comunisme més solidari i efectiu que ha tingut la història d'aquests moviments socials. Les dues millors universitats peninsulars (UB i UAB) dels darrers anys segons el QS World University Rankings, la introducció i lideratge en la majoria d'especialitats esportives a l'Estat (esportistes, clubs i federacions), els Jocs Olímpics del 1992 (els demanats per la Mancomunitat el 1924 foren boicotejats pel mateix comitè olímpic espanyol), grans personatges d'enorme talent (des de Pau Casals fins a Josep Trueta, passant per Àngel Guimerà o Josep Carner entre d'altres), tots ells candidats als premis Nobel i també boicotejats per la diplomàcia espanyola, són només uns exemples del fet que la nació catalana, malgrat haver patit un significatiu i continuat procés de repressió en tots els camps, mai ha deixat de lluitar per auto afirmar la seva identitat, defensar el seu autogovern, somiar la seva llibertat i cercar el lideratge en tots els camps (indústria, comerç, tecnologia, innovació, arquitectura, urbanisme, universitats, associacionisme, medicina, turisme, esport, gastronomia...) per poder gaudir d'una merescuda societat del benestar, justa, solidària i sobretot democràtica, concepte en el qual la nació catalana sempre ha cregut.

El mateix duc de Berwinck en la seva entrada triomfal a Barcelona, el 13 de setembre de 1714, va mostrar el seu desconcert en veure una ciutadania que un cop acabats d'enterrar els seus morts i perdre les seves llibertats, romanien indiferents i treballant com un dia qualsevol. Com diu el mestre Ferran Soldevila: «moltes esperances són possibles, si un poble sap mantenir-se fidel al seu esperit multiseular...Catalunya al llarg de la seva història, ha sabut superar crisis terribles que potser haurien abatut per sempre un altre poble... És sobretot la virtut del treball la que ens ha salvat cada vegada»

Catalunya i el "Patrimoni de la Humanitat": Art Rupestre, Tàrraco, Vall de Boí, Monestir de Poblet, Palau de la Música, Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Gaudí, La Patum, Els castells (torres humanes), La dieta mediterrània, Les festes del foc i el Montseny.

Plats típics de la gastronomia catalana: Pa amb tomàquet, Calçots amb salsa romesco, Escalivada, Botifarra amb mongetes, Fricandó, Escudella, Cargols a la llauna, Crema catalana i Panellets.

Tradicions catalanes: Els Castells (torres humanes), La Sardana, Els Correfocs (Ball de Diables), El Tió de Nadal, La diada de Sant Jordi, La Castanyera, El Caganer, La Nit de Sant Joan (la Flama del Canigó), L'Ou com balla el dia de Corpus Christi, Les representacions dels Pastorets i les Passions, La Mona de Dilluns de Pasqua, El Carnestoltes.

Catalans universals del segle XX: Antoni Gaudí, Pau Casals, Salvador Dalí, Vicenç Ferrer, Joan Miró, Charlie Rivel i Joan Oró

Pobles (petits) de Catalunya que mereixen una visita: La Morera de Montsant, Porrera, Paüls, El Pinell de Brai, Miravet, Àger, Salàs de Pallars, Peramea, Durro, Gósol, Sant Martí d'Ampúries, Tavèrnoles, Talamanca, Òrrius, Verdú, Conesa, Siurana, Montsonís, Rivert, Portbou, La Pobla de Lillet, Montfalcó murallat, Meranges, Begur, Caldes de Montbui, Tossa de Mar, Les Cases d'Alcanar, Peratallada, Santa Pau, Ullastret, Prades, Pals, Peralada, Monells, Castellar de n'Hug, Burg, Aiguamúrcia, Tivissa, Tavertet, Castellfollit de la Roca, Villalba dels Arcs, Montclar, Queralbs, Calella de Palafrugell, Beget, Mura, Rupit i Pruit, Besalú, Bagergue, Cadaqués, Horta de sant Joan, Barruera, Peramola, Taüll, Cardona, Tivenys, Boí, Prullans, La Vilella Baixa, Benifallet, Arties, Guimerà, Santa Coloma de Queralt.